

Univerzita Pardubice
Fakulta restaurování

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Jana Špačková

2008

Univerzita Pardubice
Fakulta restaurování

**Humanista Václav Slovacius Turnovský
a jeho literární dílo**

Jana Špačková

Teoretická bakalářská práce
2008

SOUHRN

Téma souvisí s praktickou bakalářskou prací, zaměřuje se na autora restaurované knihy s cílem zmapovat jeho literární tvorbu. Snahou je v souvislé formě obsáhnout život a dílo Václava Slovacia z Turnova v dosud neexistujícím uceleném textu.

Úvodním přehledem historických událostí a vývoje společnosti šestnáctého a počátku sedmnáctého století jsme se snažili přiblížit dobu Slovacia života, v českých dějinách známé jako Předbělohorské období.

Následující kapitola vlastního textu se týká osoby Václava Slovacia. Ve dvou podkapitolách je pozornost věnována životu a původu, se zamýšlením nad jeho jménem. Je známo několik používaných podob Slovaciova jména.

Prostřední kapitola charakterizuje kněžovu literární činnost. Z obecného pohledu přechází k formám a struktuře díla, věnuje se výskytu a dochování textů. Uvádí tak poslední textovou část věnovanou jednotlivým dílům, vycházející ze seznamu sestaveného v předchozí podkapitole.

KLÍČOVÁ SLOVA

protestant, kněz, spisy, biblické texty, tisky, 16./17. století

TITLE

Václav Slovacijs Turnovský
and his work of literature

ABSTRACT

The aim of this thesis is to characterize in a coherent and yet not existing form the life and production of Václav Slovacijs z Turnova. The introduction part provides the summary of historical events and development in

16th and 17th century, in czech history known as „předbělohorské“; the period when Slovacius lived. The next part of the thesis is dedicated to Václav Slovacius; to his life and origin of his name as is well known that different forms of his name were used. The main part of the thesis characterizes his priest literar production. The last part is dedicated to the individual pieces according to the list of his works from previous chapter.

KEYWORDS

protestant, priest, works, sacred history, prints,
16./17. century

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

¹ - arabská číslice v horním indexu odkazuje na poznámkový aparát, kde je (pod stejným symbolem) specifikována publikace, ze které je ve vlastním textu citováno, či se zde nacházejí informace vztahující se k označenému textu.

KČAV - Knihovna české Akademie věd

KNM - Knihovna národního muzea v Praze

NK - Národní knihovna v Praze

MZK - Moravská zemská knihovna

UK - Univerzita Karlova v Praze

aj. - a jiné

f - folio

kap. - kapitola

mj. - mimo jiné

ml. - mladší

pozn. - poznámka

př. - příklad

přív. - přívazek

sig. - signatura

s., str. - strana

st. - starší

sv. - svazek

tzn. - to znamená

viz - odkaz na určitou část (kapitolu, podkapitolu, poznámku, citaci) uvedenou v textu, je doplněn o informaci, určující místo v textu, př.: (viz kap. 2.2.)

vč. - včetně

OBSAH

1. ÚVOD	1
2. Historické souvislosti	3
3. Václav Slovacius	7
3.1. Životopis	7
3.2. Původ autorova jména	8
4. Literární dílo	9
4.1. Literární tvorba	9
4.2. Charakteristika děl	10
4.3. Přehled prací	12
4.4. Podrobnější rozbor díla	13
5. ZÁVĚR	33
6. POZNÁMKY	35
7. LITERATURA	40
8. PRAMENY	41

1. ÚVOD

Kritických událostí posledních čtyř let, končících roku 1620 totální prohrů nekatolíků v bitvě na Bílé Hoře a nástupem masivní protireformace, se už nedožil kněz Václav Slovacius narozený v Turnově, kterému je věnována tato práce, mapující jeho literární tvorbu. Jako protestantský kněz, ovlivněný Lutherovým učením, by byl po Bílé Hoře nepochybně smeten protireformační vlnou. Byl osobností spíše lokálního významu, autorem převážně náboženských textů a jejich přepisů, určených zejména venkovskému obyvatelstvu.

Naše pozornost se upíná na Rožďalovické panství Křineckých z Ronova, na jehož farnosti působil jako kněz a intenzivně se věnoval literární činnosti. Díky velkorysé podpoře rodu Křineckých, mohly být Slovaciovy texty vydány.

Tato práce má být prvním uceleným textem o V. Slovaciovi plnícím funkci biografického díla. Jejím cílem je také přiblížit dnešnímu čtenáři práci obyčejného venkovského kněze, který literaturu přizpůsoboval podle potřeb prostého obyvatelstva konce 16. a počátku 17. století. Jeho práce byla jistě užitečná a přínosná pro tehdejší obyvatelstvo.

Úvodní kapitola pojednává o životě Turnovského. Začíná Slovaciovým životopisem, pokračuje zamyšlením nad autorovým jménem. Druhá kapitola je stěžejní částí práce, popisující literární dílo. Je rozdělena do čtyř podkapitol, které od obecné charakteristiky literární tvorby a textů (1. a 2. podkapitola), přecházejí k stručnému soupisu prací ve 3. podkapitole a konečně k jejich podrobnému rozboru ve čtvrté. Zde je ke každému spisu (podle sestaveného seznamu) uvedeno co nejvíce získaných informací. Jsou však vynechány údaje nesprávné, matoucí, nepřesné apod. Pokud jsou použity informace podobného rázu, je na ně upozorněno a vztahuje se

k nim vysvětlení přímo v textu nebo v poznámkovém aparátu za textovou částí práce.

Výběr tématu byl ovlivněn praktickou bakalářskou prací, kde objektem komplexního restaurátorského zásahu, byla kniha Václava Slovacia. Rastaurovaná kniha je nyní uložena v knihovně Evangelické fakulty Karlovy Univerzity v Praze, se signaturou IIK 1903 (před zásahem bez názvu).

2. Historické souvislosti

Přelomem patnáctého a šestnáctého století vstupuje lidská společnost do nové éry svého vývoje. Opouští dobu středověku a starých hodnot, mění náhled i přístup k životu a postupně uvolňování starých poměrů a vytváří prostor novým myšlenkovým proudům. Nyní obrací pozornost na lidskou bytost, její činnost a prostředí.

V šestnáctém století dochází k rozvoji vědy a techniky, společnost prochází složitými proměnami na poli hospodářském, politickém, sociálním, kulturním i náboženském a mění se i samotná její struktura. Dále je to i století velkých změn, zvrátů, válek, bojů a konfliktů. Docházelo k integraci novodobých států, a hlavně na západě se pomalu, ale jistě klubaly na svět zárodky kapitalismu. Nejdříve ve způsobech výroby, obchodu, hospodářství a jiných oborech lidské činnosti.

Evropa tak nevědomky vstoupila do „Nového věku“ a postupně do něj vtahovala zbytek právě objeveného světa. Díky rozvoji námořnictví, stejně tak i rostoucím potřebám a rozpínavosti, Evropané soustředili pozornost na vzdálené světy za mořem. Vznikající námořní velmoci, zejména pak Španělsko a Portugalsko, vytvářejí zárodky koloniálních rozvržení mapy Světa.

To mimo jiné přináší Evropě obrovské bohatství i množství exotických plodin, materiálů a předmětů (např. tabák, látky, drahé kameny a kovy, aj.). Mohutný import cenností, hlavně zlata, způsobil na evropském kontinentu pokles hodnoty peněz, nastala tzv. „cenová revoluce“.

Jednu z hlavních rolí v dramatickém dění šestnáctého století hrálo náboženství. Na vrcholu ještě stála katolická církev, která měla ve středověku dominantní a pevné

postavení. Nyní, počátkem nové doby, byla už renesance v plném proudu. Obrátila pozornost k člověku a přírodě, vrátila se k antickým tradicím, z kterých vycházela. Staronový přístup k umění, tedy umělecké tvorbě a zobrazování, nutila umělce ke studiu stavby těla a dalších zákonitostí přírody. Zároveň se (logicky) do přední linie zájmu dostala věda, jak již bylo řečeno výše.

Renesance připravila živnou půdu, ve které se ujal nový myšlenkový proud - humanismus. S humanismem nastalo období uvolňování, svobodnějšího myšlení, odpoutání od starých zpátečnických zvyklostí a názorů. Středem pozornosti byl člověk, zkoumán jednak z venku po fyzické stránce, hlavně pak nově i ze vnitř, jeho psychika a myšlení.

Stoupal zájem o vědu a rozvoj všech vědních oborů i technický pokrok, touha po svobodě, volnosti myšlení a vyznání.

Důležitá je problematika náboženství a církve, která je v této době více než složitá. Katolická církev bránila svůj jedinečný monopol na trhu evropského náboženství, se nebála uplatnit jakoukoliv strategii a metodu, třeba i násilnou, ve svůj prospěch a udržení moci. Avšak poptávka po vyznání nekatolickými cestami byla veliká, nezadržitelná.

Odpor k církvi, jejím špinavým a nemorálním praktikám i představitelům podnítil již Mistr Jan Hus. Tentokrát ale byl průběh událostí mnohem dramatičtější. Vyústil v otevřený konflikt mezi katolíky a protestanty. Vznikala protestantská reformační hnutí, bojující proti falešné autoritě církve.

Osobností stojící na počátku reformace, byl Němec Martin Luther (1483-1546). Kritizoval a vystupoval proti katolictví v duchu Jana Husa. Jeho učení stálo na třech hlavních bodech. Hlásal, že opravdová víra vede ke spasení, jediným a pravým zdrojem víry je bible a evangelia (odtud pojem Evangelisté), že církev není prostředníkem mezi

člověkem a Bohem a že kněz nemůže přebírat pravomoci, které má Bůh. Tedy odpouštět za úplaty. Požadoval vyvlastnění církevního majetku, podle něj by měla být církve chudá. Odmítal instituci papežství a ze sedmi katolických svátostí uznával pouze křest, pokání a přijímání. To znamená přijímání těla a krve Kristovy v podobě chleba a vína. Jeho ideje se uchytily nejvíce mezi venkovskou chudinou, která povstala. Tak došlo k německým selským válkám. Luther se zalekl síly a vlivu svých myšlenek a stáhl se do pozadí.

Po Evropě se formovala reformační hnutí. K nápravě církve mělo dojít na Tridentuském koncilu v polovině století, místo toho byla upevněna stará dogmata a přišla tak vlna protireformace.

V Českých zemích byla náboženská svoboda, v evropském měřítku nevídaná. Zde již dlouhou dobu žili katolíci a protestanti vedle sebe. Zasluhu na tom měla i vládnoucí vrstva české šlechty, převážně protestantská, neboli české stavy, které měly moc spolurozhodovat vedle panovníka. Země Koruny České byly stavovským státem s vlastní „ústavou“ v podobě dokumentu „České zřízení zemské“. Situace se změnila roku 1526 s nástupem Habsburského rodu na český trůn a upevněním monarchie. Zde začal nekončící spor mezi stavy (odmítaly nové uspořádání) a panovníkem. Konflikty táhnoucí se celým stoletím, s pokusem o převrat 1547, známým jako první stavovské povstání, vedly k Třicetileté válce, jež začala „pražskou defenestrací“ - „Druhým stavovským povstáním“.

Země Koruny České byly formálně připojeny k Rakouské říši.

Císař Rudolf II. přenesl 1583 sídlo dvora do Prahy a ta se po dobu jeho vlády stala kulturním i politickým centrem monarchie. Shromažďovaly se zde osobnosti různých oborů, vrstev i vyznání z celé Evropy.

Na východě území Habsburkové vedli celá desetiletí boje s Turky, stálou hrozbou z Osmanské říše. Válka byla 1606 vyřešena kompromisním mírem. Turecká strana se zavázala, že 20 let nebude útočit, Rakousko však muselo zaplatit obrovské jednorázové odškodnění. Mír byl uzavřen díky Rudolfovu bratru Matyášovi. Ten v touze po moci a trůnu začal postupně vyvíjet nátlak na nemocného bratra. Rozhořel se mezi nimi spor, přesahující hranice monarchie. Byl vyřešen dalším kompromisem, rozdělením říše. Rudolfovi zůstal pouze český trůn a tituly. Česká šlechta zůstala na jeho straně. Rudolf stavům za jejich věrnost přislíbil uzákonit svobodu vyznání. Po dlouhých sporech byl nucen podepsat dokument uznávající náboženskou svobodu a výsady šlechty, známý jako Rudolfův Majestát. Nešťastný, duševně nemocný Rudolf se chtěl pomstít Matyášovi i stavům. Zvolil vojenské řešení - pozvání do Prahy synovce a biskupa Leopolda Pasovského i s jeho vojskem. 1611 vpadli Pasovští do metropole a vyplenili Malou Stranu a Hradčany. Pražané však pod velením hraběte Thuna ubránili Staré město, zmobilizovali síly a po měsíci cizí vojsko vyhnali. Rok na to císař Rudolf II. zemřel, ovšem fakticky už jen jako český král. Moc měl již v rukou bratr Matyáš, který se konečně chopil vlády nad habsburskou říší. Tím skončila sláva Prahy jako hlavního, sídelního města císařství. Tuto funkci již napořád převzala Vídeň.

Personální výměna na trůně nezměnila situaci v Čechách. Stavby trvaly na svém a stále neměly v úmyslu podrobit se cizímu vládnoucímu rodu a stát se periferní provincií říše. Nábožensko-politické konflikty s panovníkem a jemu nakloněnou katolickou šlechtou pokračovaly. Nikdo nebyl ochoten ustoupit, zároveň se obě strany zdráhaly užít vojenské síly. Zatímco smírné řešení na politické půdě bylo v nedohlednu, konfrontace na bitevním poli se s ubíhajícím časem a narůstajícím napětím stávala nevyhnutelnou. Roku

1618 přišla ona klíčová událost, vedoucí k nezadržitelnému vyhrocení konfliktu. Byla to tzv. „Druhá pražská defenestrace“ (fakticky byla 3. defenestrací), kdy několik knížat z řad protestantské šlechty vyhodilo z okna Pražského Hradu katolické úředníky dosazené Vídní. Propuklo další povstání stavů, které se protáhlo na dvě dlouhá léta bojů, ukončených roku 1620 porážkou stavů císařskou armádou v bitvě na Bílé hoře. Následovaly přísné tresty a ostré prosazení habsburské svrchovanosti doprovázené násilnou rekatolizací v českých zemích.

3 Václav Slovacius

3.1. Životopis

Václav Slovacius se narodil v severočeském městě Turnově. Rok narození není znám, ale pravděpodobně se Slovacius narodil v půlce šestnáctého století, nebo na počátku jeho druhé poloviny. Mohl by to být rok 1555. Otcem byl turnovský truhlář Martin Slováček a matka se jmenovala Ludmila Semíková.

Václav byl již od malička vychováván podle Lutherova učení a veden k životní dráze duchovního. V roce 1575 proto odešel na pražskou univerzitu, kde po šesti letech studia teologie dosáhl bakalářského stupně vzdělání a stal se knězem, vyznání „podobojí“.

Po vysvěcení odešel na Moravu, kde od roku 1581 vedl duchovní správu v moravském Ostrově. O několik let později byl povolán do Hradiště nad Jizerou. Zde zastával stejnou funkci na panství Krištofa Budovce z Budova. Po roce 1586 opět změnil působiště, své kněžské povolání vykonával v Brodci pod Zdeňkem Kaplířem ze Sulevic¹. Navzdory poměrně krátké době společného pobytu, se z knězů stali dobří přátelé, a jimi zůstali i nadále. Po odchodu Slovacia z Brodce spolu udržovali písemný kontakt a v rozpravách o náboženství pokračovali prostřednictvím dopisů.

Roku 1589 pokračoval V. Slovacius do města Strýnic, kde pobyl sotva rok, na krátko se vrátil do Hradiště nad Jizerou, odkud na výzvu majitele Rožďalovického panství Jindřicha Křineckého z Ronova přesídlil na místní faru. V Rožďalovicích se intenzívně věnoval literární činnosti, převážně práci s náboženskými texty až dokonce života. Závěr života lze označit za nejplodnější éru jeho literární

tvorby, která vyvrcholila v díle: *Vysvětlení Biblií malé* (viz podkap. 3.4., č. 21)+22)). První díl této rozsáhlé postily vydal na počátku roku 1616. Druhý díl již nestihl dokončit, neboť v létě téhož roku náhle zemřel.

Rodina Křineckých² štědře podporovala církev, respektive místní duchovenstvo. Díky mecenášství a podpoře Slovaciovy literární činnosti vznikla díla, o kterých budeme mluvit v dalších kapitolách.

Oslavou rodu v předmluvách a dedikováním svých knih projevoval členům rodiny vděčnost za podporu.

Slovacius zasvětil celý život duchovní činnosti ve prospěch venkovského lidu, schraňováním a psaním zaměřených spisů. Svou pozornost soustředil na výklady a přepisy bible, určené pro prosté obyvatelstvo.

3.2. Původ autorova jména

Jak již bylo řečeno, Václav Slovacius se narodil v Turnově. Byl tedy nazývaný dle svého rodného města. Přívlastek *Turnovský* nesl ve jméně po celý svůj život a na rozdíl od jména Slovacius ho snad nikdy nevynechal. Ze jména Václavova otce (-Martin Slováček) je na první pohled zřejmé, že syn přejal jméno po otci, ale v latinském přepisu. Tento fakt zde však nemůžeme uvést bez jakékoliv pochybnosti. Je možné se v některých pramenech setkat se Slovaciovým otcem pod jménem *Martin Turnovan*³. I když „*Turnovan*“ se truhláři zřejmě jen přezdívalo, není jasné, zda přízvisko „*Turnovský*“ pochází i od otce.

Kromě běžně užívané podoby - *V. S. Turnovský*, jsou první dvě jména doplněna o přízvisko: ...*těž Turnovský* i ...*těž zvaný Turnovský*.

Autorův podpis se v textech vyskytuje v několika podobách, podle významu díla a umístění podpisu v něm.

V titulních listech je podepsán jmény: *Václav Turnovský* a *Václav Slovacius Turnovský*, sám se nejčastěji uváděl jako *Kněz Václav (Slovacius) Turnovský*. Pod přemluvy a dedikace (hlavně významnějších a obsáhlejších děl) používal jméno *V. Martinides Turnovský*.

4. Literární dílo

4.1. Literární tvorba

Jak jsme již naznačovali v úvodní kapitole, Slovácius se skoro celý život věnoval, kromě duchovní činnosti a běžným kněžským povinnostem, psaní, zpracovávání a zjednodušováním náboženských textů určený zejména pro prostý, venkovský lid. Počátky jeho literární tvorby se nesou ve znamení kratších teologických, teologicko-polemických, polemických a vzdělávacích traktátů a spisů.

Později se zaměřil nejvíce na exegezi⁴ biblických textů, které byly čítány lidu při rozličných výročích a slavnostech. Výkladům náboženských textů zasvětil značnou část života. Nejintenzivněji se jim věnoval (minimálně) poslední tři roky. V tomto období vznikl souhrn (soubor) spisů: „*Vysvětlení prosté biblí malé*“⁵, jeho nejznámější práce. Obsáhlá postila je složena z evangelií, kázání a výkladů ke čtení. Spadá do počátku biblické dějepravy, zjednodušuje formu epické složky bible. Vysvětlení a kázání se týkají dnů různých významných období roku. Zároveň radí, jak se mají poddaní chovat během církevních svátků i všedních dní.

Prostřednictvím těchto zjednodušených výkladů autor zpřístupňuje lidem bibli v době, kdy nebyla v tištěné podobě volně k dostání, a ne každý ji měl doma.

4.2. Charakteristika děl

Díla V. Slovacia, jak již bylo předznamenáno, jsou určena zejména prostému lidu. Byla psána z pozice evangelického kněze, faráře a vůdčí osobnosti duchovní správy, tedy jakýmsi duchovním průvodcem v životě prostých lidí.

Jednotlivá kázání, výklady byla mnohdy spojována do větších celků, popřípadě připojována k jiným knihám a spisům⁶.

U dochovaných prací často chybí úvodní části včetně titulních listů, proto se jako názvy užívají opisy, či částečné opisy prvních stran textu. Někdy jsou složeny z předmluv.

O autorství není pochyb, jelikož Václav Slovacius své jméno uváděl přímo v titulech (i jako součást názvu), předmluvách a dedikacích, nebo v obojím. (viz. podkap. 2.1.)

U většiny děl nacházíme věnování a poděkování pánům, na jejichž panství působil (což byli zpravidla i donátoři a mecenáši), díky kterým mohla tato díla vzniknout.

Jelikož texty byly věnovány českému obyvatelstvu, jsou vydány v českém jazyce (u několika výjimek v němčině). Český text tištěn gotickým lomeným písmem - kurzívou (švabach), latinský antikvou, vyskytuje se zřídka a jen v titulech, nadpisech, letopočtech a předmluvách.

Barva tisku je černá, některé texty mají titulní list proveden v kombinované barevnosti černé a červené.

4.3. Přehled prací⁷

1. Spis krátký o stavu svatém manželském
2. Knížka o trojím příchodu pána našeho Ježíše Krista
3. O pokloně ve jménu Jezus, má-li činěna býti
4. O věčném manželství Krista a církve
5. Víra, vstupuje-li na nebesa k hledání Krista Pána a požívání těla a krve jeho
6. Deset artykulův
7. O pokloně ve jménu Jezus, má-li činěna býti (2. výtisk v pozměněné a rozšířené podobě)
8. Rozmlouvání o dvojím přirození osoby Jezu Krista
9. Rozjímání o ouřadu, osobě a skutcích Syna božího
10. Kázání pohřební nad tělem urozeného pána Jindřicha st. Křineckého
11. Každodenní modlitby pobožným pannám, paním a vdovám (2. vydání)
12. Správa a naučení k dojití pravého rozhřešení
13. Kázání, neb rozjímání o bídosti a nestálosti vezdejšího života, o radosti a slávě věčné nebeské
14. Modlitby obecné
15. Výklady každodenních celoročních řečí všedních ze Starého i Nového Zákona
16. Výkladové na řeči postní k všedním dnům nařízené
17. Kratičké a sumovní vysvětlení každodenních celoročních řečí všedních
18. Historie o utrpení a smrti nevinné Jezu Krista
19. Traktát, rozjímání o předzvěděni a vyvolení božím lidí k věčnému spasení
20. Spisek rázu polemického proti Kalvinistům
21. Vysvětlení prosté Biblí malé, Díl první
22. Vysvětlení prosté Biblí malé, Díl druhý.

Přibližně v letech 1613?-1616 se zaměřoval téměř výhradně na vydávání různých kázání, výkladů čtení a evangelia:

- Výklady každodenních celoročních řečí všedních ze Starého i Nového zákona⁸
- Výklady řečí adventních⁹
- Výklady řečí masopustních
- Výklady řečí postních¹⁰
- Kázání na slavnost vzkříšení
- Výklad řečí provodních

V jiných publikacích a pramenech můžeme narazit na odlišnosti v názvech i počtu děl. Je tomu tak proto, že názvy se mohly různit v jednotlivých vydáních, ale hlavně pak kvůli dlouhým a příliš obsáhlým názvům, které byly z praktických důvodů zkracovány a zjednodušovány. Například v Jirečkově Rukověti¹¹ je soupis děl shodný s Knihopisem v počtu prací, ale po faktické, věcné stránce se v některých bodech liší. Jireček zaznamenal některá díla jako samostatnou jednotku, přičemž jinde (v Knihopisu) jsou tytéž texty uvedeny pod názvem jiného spisu (jako jeho díl, část, kapitola,...). Jireček tedy zřejmě pracoval s jinými výtisky a vydáními Slovaciiových spisů.

Také nevylučujeme, že některé spisy z různých možných příčin dosud nebyly objeveny. Například, protože autorství je připisováno někomu jinému, nebo jsou texty přivázány ke zcela odlišnému, i spisu cizímu. Originál tisku pak mohl být jakýmkoliv způsobem upraven a přizpůsoben, třeba oříznutím okrajů psací podložky za účelem sjednocení rozměrů s druhým dílem.

4.4. Podrobnější rozbor díla

Tato podkapitola je věnována podrobnějšímu popisu jednotlivých textů, traktátů a spisů, vytvořených Václavem Slovaciem z Turnova.

V přehledu vycházíme z výše uvedeného soupisu děl. Na prvním místě je číslo s příslušným titulem, podle našeho seznamu z předchozí podkapitoly. Úvodní, tučně zvýrazněný, název díla bývá zkrácený a zjednodušený, převedený do dnešního jazyka. Následuje přepis celého názvu (v původním znění) z titulního nebo prvního listu knihy a další informace

a citace významných nebo podstatných částí, převážně předmluvy.¹²

Tisky jsou si obsahově blízké (viz. podkap. 2.2.). Avšak můžeme pozorovat drobnější nuance u jednotlivých vydání. Máme na mysli fyzické, vzhledové i obsahové a faktické rozdíly. (např. věnování, odlišnosti v titulech a názvech, tiskárnách/tiskařích a místech vzniku jednotlivých vydání, podle působiště Turnovského, velikost a rozsah výtisků.

Spisy jsou málokdy samostatnými svazky. Běžně jsou v jedné vazbě svázány po dvou i více, přičemž skladba, pořadí a množství spisů může být v každém exempláři jiná.

1) **Spis krátký o stavu svatém manželském**

Přepis názvu z titulního listu:

„Spis krátký wo Stavu Swatém Manželském sebraný z Pjsem Starého y Nowého Zákona též z Spisuow některých Swatých Otcuow spolu y z Hystorij prawdiwých.“

Na titulním listě bývají obsaženy nejdůležitější údaje. V první řadě je to název (titul) díla, který obvykle vypovídá o obsahu, s ním je spojeno jméno autora textu, rok a místo vydání.

Spis Slovacius napsal v době působení na faře v Hradišti nad Jizerou. Vyšel v Praze roku 1586 (na titulním listě je uvedený římskými číslicemi: M.D.LXXXVI.), tiskem na Starém Městě, u tiskaře Jiřího Černého z Černého Mostu¹³. Následuje předmluva s dedikací. Věnování patří Václavu Budovci z Budova¹⁴. Zatímco na titulu se autor podepsal „pouze“ jako Václav Turnovský, pod předmluvou použil jméno Václav Martinides Turnovský.¹⁵

Velikost celého spisu je 12°.

2) **Knížka o trojím příchodu pána našeho Ježíše Krista**

Celý název přepsaný z titulního listu:

„Knijžky O trogjm přjchodu Pána nasseho Gežijsse Krysta k pokolenj Lidskému z njž pobožný Čžlowěk w zármutcých a w protiwenstwij postawen sa potěssenj gistého nabýti může, Sebraná z Pijsem Swatých a Spisůw některých Swatých Otcůw.“

Můžeme se setkat i s nepatrně odlišnými tituly této práce, a to:

a) „O trojím příchodu Krista Pána k pokolení lidskému“¹⁶

b) „*Knížka o trojím příchodu pána našeho J. Krista.*“¹⁷

Dílo pochází opět z roku 1586 a města Hradiště nad Jizerou, kde autor působil jako farář. V předmluvě je věnování Kryštofovi Budovci z Budova, a datace 11. března 1586.

Na titulu i pod předmluvou se podepsal jako Václav Turnovský. Jeden výtisk věnoval radě v Bělé pod Bezdězem, prý „pro dávnější známost“¹⁷.

Tiskařem textu byl G. Nygrin, neboli Jiří Černý z Černého Mostu, jako v prvním případě. Stejně tak má tento výtisk, pocházející z Prahy, shodnou velikost (12°) a je přívazkem předešlého spisu. To znamená, že je přivázán za *Spis Krátký o stavu svatém manželském*, má tedy i shodnou signaturu.

3) *O pokloně ve jménu Jezus, má-li činěna býti*

Přepis názvu z titulního listu:

„O Pokloně we Gménu JEsus máli činěna býti: Kdež se klade Odpor na Spis něyaky ku Poklonu lehčijcý mezy Lidmi kterýžto Spis pro wyrozuměnij Odporu gest rozděleneg na počet LXXII.“

Tento polemický spis (o velikosti 8°) Slovacijs napsal opět v Hradišti nad Jizerou, jako reakci na spis (zřejmě spis č. 42 bratra Lukáše), který *Poklonu* zlehčoval.

Rok vzniku není ve spise uveden. Je odhadován mezi léty 1586–1592 (většinou je uváděn 1586). Tiskařem byl Jan Jičínský mladší, který do roku 1591 působil v tiskárně na Starém Městě Pražském¹⁸.

Předmluva obsahuje věnování Jiřímu Hasištejnskému z Lobkovic a na Nové Zásadce, s místem a datem 21. srpna, bez udání roku.

Na listech předmluvy [A4a], [A4b], [A6a] je mimo jiné uvedeno: „Widělo mi se za slussné odpor tento w Spisu kratičce sepsaný k wytisštěnij ačkoliw ne bez weliké autraty a nákladu wydati. Předně znage že Wasse milost y služebnijky Cýrkwe Krystowy w kterémžto počtu y mně Pán Bůh postawiti ráčil podlé možnosti ffedrowati ráčijte: následugijce w tom bezpochyby w slawné paměti předka Wassij milosti Pana Pana Bohuslawe Hasynsstejnského z Lobkowic kterýž před lethy osmdesáti a dvěma s tjmto swětem se rozlaučil.

Datum w Městě Hradissti nad Gizerau w Domě Farnijm dwadcáté° prvnij° dne Měsýce Srpna

K. Wáclaw Slowacius Turnowský.”

Slovacius zde mluví o zrodu a vydání spisu, že považoval za „slušné“ (-za správné), aby byl spis vydán včetně pasáže obsahující „odpor“ (proti spisu), přihlížejíce na Hasištejnského podporu církevních služebníků, tedy i samotného Slovacia. Přitom vzpomenu na Bohuslava Hasištejnského, předka Jiřího a církevního mecenáše, který zemřel roku 1510. Slovacius uzavírá předmluvu svým podpisem.

Dochované exempláře uložené v Národní knihovně v Praze, oddělení rukopisů a starých tisků:

54 F 183 - rozměr tisku je 12°, tisk z roku 1590

54 F 53 - je většího rozměru 8° a vytištěný asi roku 1592.

V severočeském regionálním týdeníku Pojizerské listy (Muzeum Českého ráje, Turnov), z roku 1933, je zmínka, potvrzující existenci dalšího vydání z prosince roku 1590. Slovacius ho složil v době působení na farnosti ve Strýnicích v Mladé Boleslavi. Velikost 8°, rozsah 102 listů, z toho 24 předmluvy a 78 textu. Původní vazba je potažena bílou usní, zdobenou slepotiskem. Na předešlé

knihy napsal Jeroným Čejka z Olbramovic: „1621 V ruce boží se poroučím“.

4) O věčném manželství Krista a církve

Přepis názvu z titulního listu:

*„Wacławowa Słowacya (Turnowskýho) Far. w Střenicých o
wěčném Manželstwju Krysta a Cýrkwé.“*

Spis (o velikosti 12°) byl tištěn v Praze, v roce 1589 vyšel prvním vydáním¹⁹. Tisk z roku 1590, od tiskaře Buriana Valdy, byl zřejmě druhým vydáním. Dedikace tisku z roku 1590 patří Albrechtovi Zdeňkovi Kaplíři na Brodcích a Velkých Hórkách, jehož list by měl být vložen za předmluvou.

5) Víra, vstupuje-li na nebesa k hledání Krista Pána a požívání těla a krve jeho

*„Wijra wstupugeli na Nebesa k hledáníj Krysta Pána
a k požíwáníj tam Těla a Krwe geho.“*

Tiskařem textu byl Jan Jičíský mladší. Výtisk (8°) vznikl v Praze, 1590. Na titulu postrádáme autorovo jméno.

Dedikantem byl Jan Vančura z Řehnic (švagr Zdeňka Kaplíře), jemu tedy patří věnování-dedikace v předmluvě: „...Ianowi Wančurowi z Rzehnic na Krnsstě a Solcých...“.

Na konci předmluvy Slovacius uvedl místo a datum sepsání předmluvy, dedikování, potažmo dokončení celého díla: „Dátum w Městě Stýnicých w Sobotu před památkau Swatého Matausse. Létha Páně 1590.“ (15. září 1590).

Za předmluvou, na straně A2a, se nacházejí Vančurovi iniciále: „J[an] W[ančura] Z R[zehnic], *Modlitba pobožná před přigijmánijm Swátosti Těla a Krwe Páně*“.²⁰

6) *Deset artykulův.*

Známe dva názvy stejného textu.

(1) *„Deset artykulův, sebraných ze slov nařízení večeře Páně o přítomnosti a užívání těla a krve Kristovy.“*²¹

(2) *„Knijžka genž w sobě obsahuge Deset Artykulůw sebraná z slow Nařijzenij Wečeře Páně a z swědectwj Swatého Pawla též y Swatých Otcůw o přijtomnosti a vžjwánij Těla a krwe Krysta Pána při geho swaté Wečeři.“*²²

Druhý název není oficiálním titulem, ale je sestaven z předmluvy²³, která je datována v městě „Strýnicých“ 21. září 1590 (pátek, na svatého Matouše), s podpisem Slovacia.

Za předmluvou je list od Albrechta Zdeňka Kaplíře ze Sulevic, datovaný v Brodcích, 28. září 1590 (pátek, den sv. Václava), dedikován knězi Václavu Slovaciovi Turnovskému.

Vytiskl Burian Valda, 1590.

Může být dalším vydáním *O věčném manželství Krista a církve* (pod č. 4), ale i předchozího spisu.

7) *O pokloně ve jménu Jezus, má-li činěna býti*

*„O Poklonie we Gménu IEsus máli činěna býti
Kdež se klade Odpor na Spis něyaký tu Poklonu lehčijcý
kterýžto Spis rozdělen gest na počet LXXII. pro wyrozuměnij
Odporu w nowě skorygowanému a porozssyřenému. Létha Páně:*

1590. *S prehljdnutjm a vwáženiym Osob od Geho Milosti
Cýsařské k tov zřijzených.*

*Wytisstěná gest pak tato knjžka o Pokloně we gměnu
IESVS w Starém Městě Pražském v Iana Filoxena Gitčinského.
A dokonaná w Pátek den pamatný So Thomásse Aposstola Páně.
Při koncý Létha 1590. 21. dne Měsýce Prosynce.”²⁴*

Spis o rozměru 8°, byl vytištěn v Praze, na Starém Městě, Janem Jičínským ml., 21. 12. 1590.

Panu Bohuslavovi Jáchymovi Hasištejnskému z Lobkovic náleží dedikování v předmluvě. Na jejím konci V. Turnovský uvádí datum 14. listopadu, v městě Strýnicích. Jedná se o druhé vydání č. 3) *O pokloně ve jměnu Jezus, má-li činěna býti*, v pozměněné a rozšířené podobě.

8) Rozmlouvání o dvojím přirození osoby Jezu Krista

*„Rozmlauwánij O Dwogjm přirozenij osoby Gezu Krysta
Syna Božijho Pána nasseho. Wybrané Z Zákona a z Swědectwj
Pána Boha věčného.”*

Slovacius text dopsal 1. ledna 1598 na faře patřící k zámku v Rožďalovicích, s věnováním Jindřichovi staršímu Křineckému z Ronova a na Rožďalovicích.

Tisk (rozměr 8°, 40 folií) provedl Daniel Sedlčanský starší na pražském Starém Městě v roce 1598

Jako přívazek v *Konvolutu českých tisků*, sig. BY II 48 *přív. 1*, je uložen v Královské kanonii premonstrátů v Praze na Strahově.

9) Rozjímání o ouřadu, osobě a skutcích Syna božího

„Rozgimanj o Auřadu/ Osobě a skutcích Syna Božijho:

Z Pijsem obogijho Zákona Pána Boha w Trogosobnosti věčného. Sebrané W způsob Otázek a Odpowědj“

Dílo je dedikováno Jindřichovi st. Křineckému z Ronova, sepsáno bylo v roce 1598 v Rožďalovicích nad Trnavou a vytištěn na Starém Městě u Daniela Sedlčanského st., rozsahem 35 folií.

V této podobě je druhým přívazkem v *Konvolutu českých tisků*, BY II 48, přív 2, uložen v Královské kanonii premonstrátů v Praze na Strahově.

10) Kázání pohřební nad tělem urozeného pána Jindřicha st. Křineckého.

„Kázanj Pohřebnij nad Tělem Vrozeného Pána P.

Gindřicha Starssýho Křineckýho z Ronowa a na Rožďalowicych kterýž (: gsa neywyžssým Wůdcem tisýce Německých Reytharůw zbrogných:)

Léta Páně 1602. Listopadu Měsýce Dne třetjho w ssermicly před Budinem s Tursky neyvkrutněgssými wsseo Křestianstwa Nepřátely, smrtedlně w Hlawu w Ruku y w Nohy raně, w Gezu Krystu Božjm a Pany Marye Synu, pro gehož čest a Lid bogowal žiwot wezdeyssy dokonal. Cžiněné Léta od Narozenij Gezu Krysta Syna Božijho Pána nasseho 1603. Měsýce Lédna Dne Pátého.“

Kázání, o rozsahu 50 folií a rozměru 8°, bylo vytištěné v pražské šumanské tiskárně Janem Šumanem, roku 1603.

Dedikace patří pozůstalým bratřím Augustovi a Karlovi Hendrychovi Křineckým z Ronova a na Rožďalovicích.

Slovácius složil pohřební kázání na počest zemřelého Jindřicha a pronesl jej při pohřbu 5. ledna 1603. Jindřich padl třetího listopadu 1602 u Budína (dnes Budapešť), když v čele německých vojáků bojoval proti Turkům.

K tomu bylo připojeno druhé Kázání nad Viktorinem Křineckým, který zemřel 30. března 1602 v Rožďalovicích, sepsané 23. července 1602, věnováno bratrovi, Jiřímu Volfovi Křineckému z Ronova.

Nachází se v Konvolutu českých tisků (BY II 48)²⁵ spolu s výše uvedenými spisy, které ho doplňují jako přívazky.

11) Každodenní modlitby pobožným pannám, paním a vdovám

Modlitby jsou známy ve dvou vydáních, mají stejný rozměr 12°. Ani u jednoho není uveden tiskař, u prvního vydání neznáme ani místo vzniku.²⁶

1. vydání (1605):

„Słowacya Wácslawa Turnowskýho, Faráře Rožďalowskýho každodennj Modlitby pobožným Pannám, Panjm a Wdowám.

[B. m. t.] 1605.“

2. vydání (1618):

„Wácława Słowacya každedennj Modlitby (pobožným pannám, paním a wdowám) w Praze [b. t.] 1618.“

Vytištěno v Praze, 1618.

12) **Správa a naučení k dojití pravého rozhřešení**

*„Správa a Naučenj k dogjti prawého Rozhřessenj ec.
Druhé Naučenj Co každý Bohabogný a Krystyanský Cžlowěk o
Wečeři Pána nasseho Gezu Krysta smeysseti y wyznáwati
má.“²⁷*

Tiskařem byl Otmar Jan Dačický, v Praze 1608, rozměr tisku je 14°. Věnováno Henykovi z Valdštejna na Dobrovici²⁸, sepsáno v Rožďalovicích 8. dubna 1608, k památce kněze Martina Dentulína z Turtlštejna, předního kaplana a konfesora.

Spis obsahuje 3 části:

- „Ržeč Dwogj Postiwosti Hodného Kněze Martina Dentuljana“²⁹. Martin Dentuljan se zpovídá z hříchů a žádá rozhřešení před smrtí.

- „Druhé Naučenj Co každý Bohabogný a Krystyanský Cžlowěk o Wečeři Pána nasseho Gezu Krysta smeysseti wěřiti y wyznáwati má prwé nežliby gi vžjwa.“

- „Modlitba před přigjmánjm Swátosti Těla a Krwe Páně. Djkůw činěnj po přigjmánj welebné Swátosti Těla a Krwe Páně.“²⁷

13) **Kázání, neb rozjímání o bídosti a nestálosti vezdejšího života, o radosti a slávě věčné nebeské**

Na titulu:

*„Slowácya Wácslawa Turnowskýho Kázanj, neb Rozgjmánj
o Bjdnosti, a Nestálosti wezdegssýho Žiwota, o Radosti, a
Slávě věčné Nebeské.“³⁰*

Dílo vzniklo v Dobrovici roku 1610, vytištěno Henykem z Valdštejna, rozměr je 8°. Autorství někdy bývá připisováno Jakubu st. Petrozelinovi³¹.

14) Modlitby obecné

Přepis názvu z titulního listu:

*„Waclawa Slowacya Modlitby Obecné.“*³²

Autorem tisku, o rozměru 8°, z roku 1610 v Dobrovici, byl Henyk z Valdštejna.

15) Výklady každodenních celoročních řečí všedních ze Starého i Nového Zákona³³

*„Celoroční řeči boží z Starého i Nového zákona, k každému dnu nedělnímu i všednímu rozdělené a rozšířené. Po nich jest 2. díl, v kterémž se obsahují řeči boží, kteréž se čítají ve dny sváteční. Tato kniha může i zahrádkau duše stauti.“*³⁴

Vtištěno v Praze 1607. Jsou to zjednodušené a zkrácené texty z bible a evangelií, určené pro čtení.

Mohlo by se jednat o Díl Postní výkladů řečí celoročních, vzatých z písem svatých, nebo o jeho část, případně o předchůdce Dílu postního.

16) Výkladové na řeči postní k všedním dnům nařízené

„Weykladowé na Ržeči Postnij k wssednjm Dnům nařjzené.“

Jedná se o: *Díl Postní Výkladů řeči celoročních...*

První název je milně pokládán za titul samostatného spisu. Uvedeným nadpisem začíná textová část Dílu *Postního*. Je jedním z případů, kdy chyběla úvodní část s titulním listem, a nadpis byl přejat za titul díla.

Text vznikl na Dobrovici 1613, dedikován Karlovi Hendrichovi Křineckému z Ronova a na Rožďalovicích. Vytištěný (rozměrem 4°) stejného roku, v tiskárně Henyka z Valdštějna v Dobrovici, tiskařem O. Mizerou Jarovským³⁵. Za předmluvou je báseň „*K Pobožnému Čtenáři...*“ od kněze Melichara Vereše, faráře v Dobrovici. Autor v básni nabádá čtenáře, aby byl dobrým hospodářem, vážil si a ctil práci.

Text začíná: *Výklady na řeči postní k všedním dnům nařízené*.

Příklady některých dochovaných tisků:

a) Přívazek sig. 54 E 279 (Praha, Národní knihovna) *Kratičkových a Sumovních vysvětlení...* (viz. Č. 17). Začátek textu zní: „*Výklady na řeči postní k všedním dnům nařízené*“, končí na složce [L11]. Včetně titulu má 240 folií.

c) Brno, Moravská zemská knihovna, sig. ST2.691, přív. (viz. č. 17 b)), rozměr 4°. Titulní list je natištěn černě a červeně. V textu zdobení vinětami, vlysy a iniciálami, na okrajích listů se objevují rukou psané marginální poznámky. Dochovalo se zde 197 listů, chybí složka [Pp-Pp4] a listy Bbb4, Ccc2-3 a Ddd1-Mmm6.

(dále viz č. 21+22-Vysvětlení prosté biblí malé)

1616: další vydání *Dílu postního*

Díl Slovacius v Rožďalovicích dokončil v první polovině roku 1616. Toho roku byl vytištěn v Praze u Matěje

Pardubského, nákladem Johany Křinecké z Budova, Paní na Rožďalovicích, Novém Ronově a Dětenicích, které je díl věnován. V dedikaci jsou zahrnuty také příbuzné Johany: Žofie Křinecká, rozená z Lukavce, Kateřina Zárubová, rozená Křinecká a „Panny“ Beatrix, Marie Magdaléna a Johanna, Křinecké z Ronova.

Spis se stal součástí *Vysvětlení Biblí malé, Dílu prvního*.

17) Kratičké a sumovní vysvětlení každodenních celoročních řečí všedních

Na titulním listě stojí:

„Kratičké a Sumownj wyswětlenj každodennjch Celoročnjch Ržečj Wssednjch z Starého y z Nowého Zákona wybrané.

Kteréžto Ržeči slussně Zahrádkau Dussy gmenowány býti mohau proto, že magi w sobě hognost Owoce Duchownijho, a Wod žiwých, k věčnému Nebeskému žiwotu se preysstjčých wyswětlené“

Pod titulem *Slovacius* dále uvádí, že *Vysvětlení* napsal v Rožďalovicích nad Trnavou a vydal vlastním nákladem v roce 1613. Vytiskl na starém Městě Pražském Matěj Pardubský. Na titulním listě je uveden jako „*Matěg Marýnek Pardubský*“³⁶. První vydání má rozměr 4° a rozsah 109 listů.

Předmluva obsahuje věnování, patřící Janovi Albrechtovi Křineckému z Ronova.

Melichar Vereš (evangelický kněz), který v té době působil v Dobrovici jako kazatel, za předmluvu přidal latinskou a českou báseň.³⁷

Titulní list je tištěn červeně a černě, text je zdoben linkami z typografických ozdůbek, vinětami a iniciálami.

Kratičké a sumovní vysvětlení se vyskytuje ve svazcích spolu s dalšími spisy. Později, od r. 1615, se spis stal součástí *Vysvětlení prosté biblí malé*.

Příklady dochovaných exemplářů:

a) V Moravské zemské knihovně v Brně je spis uložen pod signaturou ST2-0024.691. K němu je přivázán *Díl Postní Výkladů řečí Celoročních*. (citace viz. Prameny: Manuskriptorium)

Je opatřen polokoženou vazbou se zlaceným hřbetem. Na volných listech jsou rukou psané poznámky, na okrajích listů jsou opět rukopisné poznámky, takzvané „marginální“. Originál je napsán v německém jazyce.

b) V pražské Národní knihovně je ve sbírce starých rukopisů a tisků uloženo *Kratičké a sumovní vysvětlení* se signaturou 54 E 279. Zde má rozměr 8° a rozsah 109 folií jako původní dílo z r. 1613. Zachoval se titulní list a pouze 1 list z předmluvy. Je svázan spolu se spisy:

⇒ *Výklady Adventních řečí k všedním dnům nařizených* - na složkách [Ala-Cc]

⇒ *Díl Postní Výkladů řečí celoročních...*, vydání z roku 1613

⇒ *Historie o utrpení a smrti nevinné Jezu Krista Syna božího Pána našeho ze všech čtyř Evangelistů v jeden způsob shromážděná a z svědectví obojího zákona též z spisů některých starých otců a upřímných*

učitelů svatého evangelium. - vysvětlená a v Kázáních postních hlásaná. Chybí závěr textu, dochoval se pouze do složky [Mmm].

Polokožená vazba je zřejmě převazbou z 19. století. Nepůvodní, druhotně použité dřevěné desky jsou menšího rozměru než původní tisk. Proto byl blok oříznut ze všech stran. Oříznutí je velice nedbalé a nešetrné. V některých místech zasahuje u hlavy i paty do textu a přední strana je oříznuta mnohdy i s celými margináliemi.

18) Historie o utrpení a smrti nevinné Jezu Krista

Přepis názvu z titulního listu:

„Hystorie o Vtrpenj a Smrti newinné GEZV KRYSTA Syna Božjho Pána nasseho ze wssech čtyr Ewangelistůw w geden spůsob shromažděná a z swědectwj obogjho Zákona, též z Pisůw některých starých Otcůw a vpřjmných Včitelůw swatého Ewangeliem, ač prostě, wssak vpřjmně a pobožně pro lid obecnj prostý, co neykrátčegi wyswětlená a w Kázanjch Postnjch hlásaná skrze Kněze Wácslawa Slowacia z Turnowa.“³⁸

Vytištěno v Starém Městě Pražském u Matěje Pardubského. Rozměr tisku je 2°.

Stejně jako v předchozím případě, je spis zahrnut do *Vysvětlení (prosté) Biblí malé*

Příklady dochovaných tisků:

a) 1. vydání: jako přívazek nalezneme v Národní knihovně v Praze, pod signaturou 54 E 279 (viz. č. 17 b), o rozměru 8°. V titulním listě tohoto vydání je uveden rok vzniku 1613, chybí však místo i autor tisku. Nedochoval se konec textu.

Téměř vždy je obsažen ve *Vysvětlení Biblí malé*:

b) Brno, Moravská zemská knihovna, sig. ST3-0555.707 (citace viz. Prameny: Manuskriptorium), 1/1, přív. 2. Vytlačeno 1615 u Matěje Pardubského v Praze. Jazykem originálu byl německý jazyk. Rozměr tisku je 2° o rozsahu 35 listů.

c) Text najdeme také včleněný do celku *Vysvětlení Biblí malé*, uložený v Ústředním církevním archivu Evangelické církve v Praze, sig. III T 33.

d) Je součástí knihy kázání se signaturou II K 1903, která byla restaurována v rámci praktické práce. Nachází se v knihovně Evangelické fakulty Univerzity Karlovy.

19) *Traktát, rozjímání o předzvěděni a vyvolení božím lidí k věčnému spasení*

Přepis názvu z titulního listu:

„Slowácy Wáclawa Turnowskýho, Far. w Střenicých Traktát, Rozgjmánj o Předzvěděnj, a Wywolenj Božjm Lidj k věčnému Spasenj“³⁹

Traktát byl vytlačěn v Praze, 1615, ovšem tiskař, stejně jako existující exemplář, není znám. Velikost tisku je 12°.

20) *spisek rázu polemického proti Kalvinistům*⁴⁰

Spisek vznikl roku 1615. Nevelkým rozsahem se řadí ke kratším dílům Slovaciovým. Více informací o textu zatím nebylo zjištěno.

21+22) Vysvětlení prosté Biblí malé, Díl I. a II.

„Wyswětlenj prosté Biblj malé ginák Ržečj z obogjho Zákona Božjho, na každý Den Nedělnj y wssednij Celého Roku rozdělených. Kteréžto Ržeči slussně Zahrádkau Dussý gmenowány býti mohau proto, že magi w sobě hognost Owotce Duchownijho a Wod žiwých k věčnému Nebeskému žiwotu se pregsstjčých.“

Název, přepsaný z titulního listu, je společný pro oba díly stejně jako rozměr 2°. ⁴¹, někdy je také název ve znění: *Vysvětlení Biblí malé,...*

Je to rozsáhlá sbírka kázání na neděle i všední dny.

Díl První

Zahrnuje období od Adventu až do Svaté Trojice.

Rozsah 212-286 folií, 656 str. má s Dílem Postním a Historií utrpení a smrti.., která je přivázána mezi adventními a postními řečmi (za s. 286)

Vyšel nákladem Jana Albrechta staršího Křineckého z Ronova, na Rožďalowicých a Nowém Ronowě, tiskem u Matěje Pardubského, na Starém Městě Pražském 1615.

Dedikace (na str. A2a) patří Janovi Albrechtovi st. Křineckému z Ronova, Bohuslavu Jiříkovi, Janovi Albrechtovi ml., Jindřichovi Janovi Viktorýnovi Křineckým z Ronova, všem synům a bratrům. S datem, v Rožďalovicích, 4. ledna 1615.

Příklady tisků:

a) sig. ST3-0555.707,1/1, vč. 2 přív. (MZK, Brno, (citace viz. Prameny: Manuskriptorium)

Vyzdoben iniciálami, erby, vlisy a vinětami, které byly vyrobeny grafickou technikou dřevořezu. Titulní listy, tištěné černou a červenou barvou, jsou po obvodu zdobeny bordurami.

b) sig. III T 33, (Ústřední církevní archiv církve Evangelické, Praha)

Vlastní výtisk z roku 1615/1616, celkem 656 stran.

Absence titulního listu, svazek začíná listem předmluvy, obsahující věnování Janovi Albrechtovi st. Křineckému z Ronova, dále také jeho otci a dalším mužským příslušníkům rodu. Na reversu listu je latinský text oslavující rod Křineckých, od Mikuláše Troila⁴²:

„AD ILLUSTRAREM ED GENEROSUM Dn.

Dn. IO ANNEM ALBERTVM SENIOREM KRZINECKY de Ronova Dominum Rozdialoviczij & Novo Ronovij“ Latinský text je oslavná báseň na Jana Albrechta Staršího Křineckého z Ronova, který vznik dílu financoval.

Text tvoří 4 části:

1. *Díl První*:(-106 folií, 212 str., složky [A-X]) -začíná: *Výklady adventních řečí* (-v záhlaví), *Neděle první adventní/ Řeč Zacharyáše proroka v IX. kapitole*, -končí: *Výklady řečí o narození P.B.*

2. -pokračuje *Kázáním na Nový rok a Výklady řečí masopustních* (konec na str.286, =143. folium)

3. -*Díl Postní* (po titulu a předmluvě začíná text na str. 300, =150. folium).

4. -*Historie o utrpení a smrti Ježíše Krista.*

c) 54 C 3859 (Praha, NK)

Stejný jako předchozí exemplář, ale neobsahuje 4. část, končí Dílem postním.

Vazba: celokožená (hnědá useň), zřejmě původní -renesanční, zdobená slepotiskem, šitá na 4 pravé vazy, dřevěné desky (-zkosené kanty), opatřena kováním (2 háčkové spony, zdobené rostlinnými motivy, 4 nárožnice s puklami na každé desce), ořízka knižního bloku je zeleně barvená.

d) II K 1903 (KU, Evangelická fakulta)

Obsahuje: *Díl První* (-Výklady adventní až po Výklady řeči o narození Krista Pána, 212 folií), *Výklady řeči masopustních* (až f244), *Díl Postní* (viz níže: *Díl Postní*), *Výklad řeči provodních, Historii o utrpení a smrti Ježíše Krista...*- neúplná (s. 569).

Díl Postní

...„Ržečj nakaždý Den Nedělnj y Wssednj spolu s Wýklady z Pjsem obogjho Zákona Božjho, Starého y Nowého.

(paralelním výtiskem prvního dílu)

Pod předmluvou je nad Slovaciovým podpisem datum 10. ledna 1616. Následuje báseň *K pobožnému Čztenáři...* od Melichara Vereše.

Díl druhý

Zahrnuje vysvětlení od svaté Trojice až do Adventu.

Je dedikován nakladateli, Janu Albrechtu staršímu Křineckému z Ronova na Rožďalovicích, Novém Ronově a Dětenicích. Vytištěn byl u Jana Ctibora Kbelského na Starém Městě Pražském (u tří Nedvědů), stejného roku-1620.

V. Turnovský počátkem r. 1616 začal pracovat na druhém dílu *Vysvětlení prosté biblí malé*. Nestihl ho však dokončit, neboť v létě toho roku zemřel.

Práce zůstala na čas rozdělána. K dokončení bylo zapotřebí doplnit části i celé výklady. O to se měl, na žádost Albrechta Křineckého, postarat Jan Rosacius Hořovský, který tak i učinil. Kromě toho, že díl dokončil, pokládal za nutnost přidat rejstřík, vztahující se na oba díly. Proto požádal o pomoc kněze Tobiáše Adalberta Vodňanského (-správce církve boží u svatého Klimenta v Novém Městě Pražském), který se zasloužil o vznik celkem tří obsáhlých rejstříků, vztahujících se k 1. i 2. Dílu. Jsou připojeny na konci dílu druhého.

V předmluvě, sepsané J. Hořovským v Menším Městě Pražském, se nachází datace, 28. září (den sv. Václava) 1620. Pod ní je J.R. Hořovský podepsán.

Dílo vyšlo díky povolení administrátora, kněze Zikmunda Crinituse, a asesorů Konzistoře pražské, přijímajících pod obojí. O povolení zažádal sám Jan Albrecht st. Křinecký. Tentokrát pochází oslavná latinská báseň na rod Křineckých od básníka Jakuba Včelína ze Lstiboře.

Rejstříky

Rejstřík na svátky (na 1121)⁴⁴, vztahuje se na všechny svátky obsažené v *Řečích* a *Výkladech* obou dílů.

Index (na 1134)⁴⁵, zde jsou uspořádány verše, kapitoly a knihy Starého i Nového zákona.

Třetí Rejstřík (na 1160)⁴⁶ se vztahuje na Celoroční řeči ke každému dni (ze starého i nového zákona), vyskytujících se v I. i II. Dílu.

5. ZÁVĚR

Prvotním cílem této práce bylo vytvoření stručné biografie Václava Slovacia Turnovského. Překvapivě malé množství dostupných informací komplikovalo práci a omezilo její rozsah. Navzdory tomu záměr shromáždit informace týkající se Slovacia a jeho tvorby, převést je do souvislé formy, se podařilo z velké části realizovat.

Další problém vyvstal během zpracovávání textů. Při porovnávání údajů pocházejících z různých zdrojů, byly zjištěny nepřesnosti, odlišnosti i chyby v popisech děl. Nejvíce totiž bylo čerpáno z bibliografických soupisů starých tisků. Hlavními prameny byly Knihopis českých a slovenských tisků a Rukověť k dějinám české literatury od J. Jirečka. Tyto publikace jsou však již poměrně staré, proto některé údaje jsou neaktuální. Během bádání bylo zjištěno, že při tvorbě těchto soupisů byly použity různé výtisky a vydání dochovaných spisů, což bylo jedním zdrojem vzniklých nepřesností. Další příčinou nesrovnalostí byla absence titulů u některých exemplářů, proto byly uvedeny pod jiným názvem, většinou opsaným z první strany textu.

Při psaní práce proto bylo velice důležité pečlivě porovnávat materiály mezi sebou a získanými vlastním bádáním originálů, které se ukázalo být rozhodujícím při kompletaci textu. Tak se podařilo zjistit, že v některých případech je jeden spis uveden pod odlišnými názvy jako dva různé texty, dále upřesnit názvy některých spisů, či konvolutů a jejich částí. Jedním z případů byl tisk se signaturou IIK 1903, předmět praktické práce, původně s neuvedeným titulem, díky chybějícímu začátku. Zjistili jsme však, že je jedním z tisků Slovaciovy postily (*Vysvětlení prosté Biblí malé, Díl I.*). Nabyté poznatky

však z praktické bakalářské práce zde poskytly proti očekávání pramalou pomoc.

Přesto, že výše uvedené faktory ztěžovaly a protahovaly psaní práce, bylo maximální snahou vytvořit text, který je sice složen z kusých a různících se informací, doplňovaných vlastními poznatky získaných během bádání i studiem jednotlivých exemplářů tak, aby se co nejvíce přiblížila původní myšlence a hlavně více či méně obohatila čtenáře.

Tento text by se mohl stát výchozí látkou pro další bádání. Bylo by vhodné se hlouběji zabývat jednotlivými díly a na základě osobního studia výtisků doplnit tuto práci.

V úvodu je nastíněn společenský vývoj dějinné události šestnáctého a počátku sedmnáctého století. V českých dějinách je toto období, zahrnující i život Turnovana, známé jako doba Předbělohorská. Snažili jsme se vytyčit důležitá fakta, aby si čtenář dovedl vytvořit představu o dané době v širším kontextu a o společenských poměrech které mohly ovlivnit život a dílo kněze a literaturu autora. Bylo by zajímavé se podrobněji zabývat těmito dobovými aspekty se zaměřením na náboženskou situaci a otázku víry, vývoj literatury, životu na venkově a situaci na panstvích v Čechách. Domníváme se, že hlubším poznáním prostředí, ve kterém Slovacius žil, čtenáři osvětlí zaměření, obsah a smysl jeho tvorby.

Historické problematice jsme se kromě úvodu již nevěnovali, jelikož není smyslem naší práce. Téma je příliš obsáhlé, mohlo by proto být námětem k navazující samostatné práci, věnované dějinám každodennosti a způsobu života doby.

6. POZNÁMKY

- 1 celým jménem: Albrecht Zdeněk Kaplíř ze Sulevic na Brodcích a Velkých Hórkách
- 2 Křinečtí z Ronova, jeden z rodů sídlící na Roždalovickém panství od poloviny 15. století, 1471-1622. Tehdy došlo k velkému rozkvětu města.
- 3 „*Slovacius Václav Turnovský...řečený, syn Martina Turnovana,...*“- Jireček, J, *Rukověť k dějinám literatury české*, Díl 1., sv. II., Praha 1876, s.233
- 4 exegeze - je takový výklad písemné památky, aby byl vystižen a zachován smysl původního textu
- 5 *Vysvětlení prosté biblí malé* Díl I., II.
- 6 tzv. „přívazky“, jestliže je text přivázán za hlavním dílem, má stejnou signaturu doplněnou o označení, informaci, že jde o přívazek (př.: BY II 48, přív. 1 - je-li ve vazbě více přívazků, musí se číslovat
- 7 řazení (pokud možno) chronologicky
- 8 neboli *Díl Postní výkladů řečí celoročních*
- 9 = *Výkladové adventních řečí k všedním dnům nařízených*
- 10 = *Výkladové na řeči postní k všedním dnům nařízené*
- 11 Jireček, J., *Rukověť k dějinám literatury české*, Praha 1876, sv. II., s. 233-234 (Jireček upravoval tituly, jak je již uvedeno výše v kapitole)
- 12 citace uvedené u jednotlivých děl dále v kapitole, pocházejí z:
  - Knihopisu českých a slovenských tisků* [online]. od-1956 [2007-02-06].
  - Díl II., část VIII, sv. S-V, záznamy k dílům pod čísla knihopisu K15500-K15519

-originálů konkrétních tisků (v textu uvedených mezi příklady tisků, se signaturou a místem uložení, a v seznamu pramenů)

- 13** pražský tiskař Jiří Černý z Černého Mostu, nejdříve pracoval jako tovaryš v dílně u Jana Kozla (1570-1572), mezi léty 1572-3 se oženil s vdovou po J. Jičínském st., Magdalenou. Tiskárnu po něm spravoval do 1586, kdy ji převzal nevlastní syn, Jičínský ml.
- 14** byl významnou osobností, protestantským šlechticem českých stavů. Účastnil událostí předcházející a kolem stavovského povstání. Umírněný, tolerantní, vzdělaný
- 15** „Vrozenému Panu Wáclawowi Budowcowi z Budowa.“, zakončení předmluvy podpisem: „...Wáclaw Martinides Turnowský.“,
- Horák, F., *Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století* [online], od 1956 [cit. 2007-02-06]. Díl. II, Tisky z let 1501-1800. Část VIII, Písmena S-V. roč. 16. Dostupný z WWW: <<http://db.knihopis.org>>. (dále už jen „Knihopis“), č K15513: Exemplář se signaturou 36 G 8, uložen v Praze, KNM.
- 16** Otto, J.: *Ottův slovník naučný*, díl 23, s. 428, Praha, 1905
- 17** J. Jireček, *Rukověť k dějinám literatury české*, Praha 1876, sv. II., s. 233
- 18** = Jan ml. Filoxen Jičínský (též Jan Filoxenes Jičínský), žil v letech 1560?-1591, syn Jana Jičínského staršího (†1570), otčím-Jiří Černý. Otcovu tiskárnu převzal roku 1586 od svého otčíma Černého, který ji po smrti Jičínského st. spravoval, a tiskl v ní až do konce života, 1591.
- 19** „Knihopis“, číslo knihopisu: K15505 - na titulu (1589) není uveden tiskař

- 20** všechny citace z *Knihopisu*... pod č. K15516, zde je také uveden exemplář: 36 g 1, přív. poškozen, Praha KNM
- 21** Otto, J.: *Ottův slovník naučný*, díl 23, s. 428, Praha, 1905
- 22** „*Knihopis*“, č. K15503 – exempláře: *Budapest, Orsz.Széchényi K., Ant. 6021 neúplný*; Praha, KNM, 36 G 1 neúplný; Praha, KČAV *Knihopis mikrofilm č. 48 m*
- 23** citace předmluvy: „...*Za tau tehdy obzwlásstnij přijčinau Knijžku tuto sebranau z slow Nařijzenij Wečeře Páně a z swědectwij Swatého Pawla též y Swatých Otců a přijtomnosti a vžjwánij Těla a Krwe Krysta Pána při geo swaté Wečeři Wassý milosti dedykugi:.*
Datum w Městis Strýnicých w Pátek den památky So Matthausse. Léta M. D. XC. Kněz Wácslaw Slowacius Turnowský.“
- 24** – přepis celého titulního listu: „*Knihopis*“, č. K15510
- 25** na internetu je digitalizovaná kopie Konvolutu, přístupná na licenci z mnoha institucí, např. v referenčním centru Národní knihovny:
 Manuscriptorium: Virtuální badatelské prostředí pro oblast historických fondů, Otevřený katalog historických fondů [online]. [2008-01-13]. Dostupný z WWW:
 <<http://manuscriptorium.com/Manuscriptorium/engine/manuscriptorium.cgi>>
- 26** v „*Knihopisu*“, č. K15507 a K15508 – exempláře nezjištěny
- 27** „*Knihopis*“, č. K15514, exempláře: Přelouč, M. 3871 přív. neúpl.
- 28** (1568–1623) od 1595 spravoval rodinné jmění, 1616–6 byl mladoboleslavským hejtmanem, na Dobrovici vlastnil soukromou tiskárnu, ve které byl činný 1610–16, i vlastní literární tvorba, nejdříve zaměření na tisknutí utrakvistické literatury, později i křesťanské

- 29 - pokračuje: „/Z hřjchůw swých y na mijstě giných se wyznáwagjcýho/a podlé mocy Krista Pána Učitelům Swatého Ewangelium swěřené/Rozhřessenj žádagjcýho.“
- 30 „Knihopis“, č K15501
- 31 byl nekatolík, je autorem díla *Postila neb Kízání sumovní a krátké na epištoly ke dnům Páně nedělním*, vytištěno M. Pardubským 1613
- 32 „Knihopis“, č K15506
- 33 Otto, J.: *Ottův slovník naučný*, díl 23, s. 428, Praha, 1905
- 34 J.Jireček; *Rukověť k dějinám literatury české*, 1875-6, sv. II., s. 234 (pod č. 11).
- 35 též M. Myzera Jaroslavský, od roku 1612 působil v Dobrovické tiskárně. Byl neprávem obviněn a uvězněn za tisk spisu o politických událostech, *Beschreibung von Begebenheiten* (1615-1616), od pražského prokurátora Václava Magrleho. 1616 byl díky Henykovi byl osvobozen a dopraven zpět na Dobrovici, kde ho však Valdštějn nechal tajně popravit.
Toho roku přestala tiskárna fungovat
- 36 pražský tiskař, je doloženo autorství tisku asi devadesáti drobnějších publikací, jazyk jeho tisků je český; jako protestant byl na straně českých stavů, po Bílé hoře přestoupil ke katolické víře; zemřel někdy po roce 1637
- 37 „Knihopis“ č. K15518 - jiné exempláře podle Knihopisu: Brno, Slov.sem.MU, S 2706 díl I. neúpl.
Liptovský Mikuláš, Tranoscius, XIX G 542 díl II.
Praha, NK, 54 C 69 díl II.; 54 E 279 neúpl.
Praha, KNM, 36 B 8 díl I. a 3 ll. dílu II.; 35 D 8 díl II.; Praha, Strahov.Kl., BE VIII 68 díl II.
- 38 „Knihopis“ č K15500 a další exempláře v něm uvedené: Bratislava, Ev.círk.K., V. teol. 4099 neúpl.; Martin,

KMS., I B 5/I, přív.; Praha, Strahov.Kl., B B IV 9
přív.

- 39** „*Knihopis*“ č K15515
- 40** Otto, J., *Ottův slovník naučný*, díl 23, s. 428, Praha, 1905
- 41** „*Knihopis*“, č. K15519,
- 42** (1571-1631) podpis: M. Nicol. Troilus Hagiochoraus, někdy místo podpisu používal iniciály, S. G. T. M. P.
- 43** „..Kněz Jan Rozacyus Hořovský Správce Cýrkewnj v Swatého Mikulásse w Menssým Městě Pražském, Assessor Konsystoře Pražské pod Obogj Přigjmagjcých.“
- 44** „*Registřjk na Swátky. Na Swátky wssecky wětssj y menssj Ržeči s Wýklady nagdau se mezy Dny Celoročnjmi, w obogjm Djl'u této Postylly každodennj wedlé tohoto poznamenánj.*“
- 45** „*Index thematum ad ordinem Sacri codicis. Aneb Spořádánj Starého a Nowého Zákona Kněh Kapitol y Werssů*“
- 46** „Třetj Registřjk na Ržeči Celoročnj z Starého y Nowého Zákona k každému dni trogj w Obogijm Dijlu této Postylly každodennj Wyswětlené.“

7. LITERATURA

- Hora-Hořejš, P., *Toulky českou minulostí*, 3. Díl, Praha 1994
- Jireček, J., *Dějiny literatury české, Rukověť k dějinám literatury české do konce XVIII. věku ve způsobě Slovníka životopisného a knihoslavného*, Díl 1., sv. I II., Praha 1876
- Horák, F., *Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII.století.*, Díl. II, Tisky z let 1501-1800. Část VIII, Písmena S-V. [Roč. 16].
- Otto, J., *Ottův slovník naučný*, díl 23, Praha, 1905
- Voit, P., *Bohemica 1500/1800*, Praha 1996
- Voit, Petr: *Encyklopedie knihy*, Praha 2006

8. PRAMENY

- *Advanced Rapid Library* [online]. [cit. 2007-02-14].
Dostupný z WWW: <<http://ipac.kvкли.cz>>
- ETF UK, Centrální katalog Univerzity Karlovy v Praze, [online]. [cit. 2007-02-10]. Dostupný z WWW:
<<http://ckis.cuni.cz>>
- Horák, F., *Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století* [online], od 1956
[cit. **2007-02-06**]. Díl. II, Tisky z let 1501-1800. Část VIII, Písmena S-V. roč. 16. Dostupný z WWW:
<<http://db.knihopis.org>>
- Lístkový katalog NK ČR Praha *Katif* [online].
[cit. 2007-03-14]. Dostupný z WWW: <http://katif.nkp.cz>
- Manuscriptorium: Virtuální badatelské prostředí pro oblast historických fondů, Otevřený katalog historických fondů [online]. [2008-01-13]. Dostupný z WWW:
<<http://manuscriptorium.com/Manuscriptorium/engine/manuscriptorium.cgi>>
- *Ottův slovník naučný*, sv. 23, Argo/Paseka 2000, s 428
- Okresní muzeum Českého ráje, Turnov, *Pojizerské listy*, (podnázev dříve: *Regionální týdeník Pojizeří, Podkrkonoší, Českého ráje a Mladoboleslavska*, dnes: *týdeník Pojizeří, Podkrkonoší, Českého ráje a Podještědí* - vyd., šéfredaktor Luboš Klikar), vydáno 5. 1. 1933

- Slovacijs, V., *Kratické a sumovní vysvětlení*, sig 54 E 279, Oddělení rukopisů a starých tisků (ORST) NK ČR
- Slovacijs, V., *Díl Postní*, sig 54 C 69, Oddělení rukopisů a starých tisků (ORST) NK ČR
- Slovacijs, V., *O pokloně ve jménu Jezus, má-li činěna býti*, sig 54 F 183, Oddělení rukopisů a starých tisků (ORST) NK ČR
- Slovacijs, V., *O pokloně ve jménu Jezus, má-li činěna býti*, sig 54 F 53, Oddělení rukopisů a starých tisků (ORST) NK ČR
- Slovacijs, V., *Výkladové na řeči postní*, sig 54 B 99, Oddělení rukopisů a starých tisků (ORST) NK ČR
- Slovacijs, V., *Vysvětlení prosté Biblí malé, Díl I.*, sig 54 C 3859, Oddělení rukopisů a starých tisků (ORST) NK ČR
- Slovacijs, V., *Vysvětlení prosté Biblí malé, Díl I. a II.*, sig 54 B 16, Oddělení rukopisů a starých tisků (ORST) NK ČR
- Slovacijs, V., *Vysvětlení prosté Biblí malé Díl II.*, sig 54 C 3860, Oddělení rukopisů a starých tisků (ORST) NK ČR
- Slovacijs, V., *Vysvětlení prosté Biblí malé*, sig. III T 33, sbírky starých tisků, Ústřední církevní archiv ČCE, Praha
- Slovacijs, V., *[Kázání] (Vysvětlení prosté Biblí malé)*, sig. II K 1903, knihovna Evangelické fakulty UK, Praha

